

Prof. zw. dr hab. med. Jerzy T. Marcinkowski
kierownik Katedry Medycyny Społecznej, kierownik Zakładu Higieny
Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

Poznań, dnia 15 września 2016 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

**lekarz Agnieszki Kułak-Bejdy pt. „Wybrane zachowania
ryzykowne studentów Polski i Białorusi”**

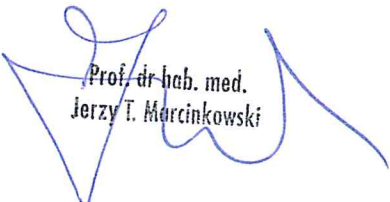
(promotor: dr hab. n. med. Napoleon Waszkiewicz)

wydana zgodnie z pismem z dnia 09.09.2016 r.

**prof. dr hab. Sławomira J. Terlikowskiego - Dziekana Wydziału Nauk o Zdrowiu
Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku**

Oceniana rozprawa doktorska jest ponad przeciętnej objętości (liczy bowiem ogółem 221 stron starannego wydruku komputerowego) o typowym układzie: „Wykaz skrótów”, po którym następuje część wprowadzająca w temat w następujących rozdziałach: „1. Definicja, etiologia, kryteria diagnostyczne zachowań ryzykownych” (z podrozdziałami: „1.1. Wprowadzenie”, „1.2. Definiowanie i rodzaje zachowań ryzykownych”, „1.3. Przyczyny rozwoju zachowań ryzykownych młodzieży”), „2. Wybrane konsekwencje zachowań ryzykownych”, „3. Społeczny zasięg wybranych zachowań ryzykownych”, a następnie „4. Założenia i cel pracy”, „5. Materiał i metoda”, „6. Wyniki”, „7. Dyskusja”, „8. Wnioski i postulaty”, „9. Piśmiennictwo”, „10. Streszczenie w języku polskim”, „11. Streszczenie w języku

Prof. dr hab. med.
Jerzy T. Marcinkowski

angielskim/Summary”, „12. Wykaz tabel”, „13. Wykaz rycin”, „14. Aneks”, „15.1. Zgoda Komisji bioetycznej”, „15.2. Kwestionariusz ankietowy w języku polskim”, „15.3. Kwestionariusz ankietowy w języku rosyjskim”.

Zamieszczony na początku „Spis treści” mógłby być bardzo szczegółowy, zawierać – tak jak w rozdziale 1 oraz w aneksie – podrozdziały. Jest w nim błąd w odniesieniu do numeracji dotyczących aneksu, gdzie błędnie podano numery „15” zamiast „14”.

Rozpoczyna rozprawę „Wykaz skrótów” użytych w tekście sporządzony w sposób poprawny; określenia w języku angielskim zostały poprawnie przetłumaczone na język polski, ale niestety nie wszystkie, a w tłumaczeniu nazwy „EMCDDA - The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction” zapomniano, podając nazwę „Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii” dodać słowo „Europejskie”.

Rozdział „1. Definicja, etiologia, kryteria diagnostyczne zachowań ryzykownych”, podrozdział „1.1. Wprowadzenie” rozpoczyna bardzo ważne i niestety prawdziwe stwierdzenie, że „Za zdrowie człowieka w znacznym stopniu odpowiedzialne są zachowania ludzkie oraz styl życia jaki prowadzą”. Jest to nawiązanie do zarówno do tytułu rozprawy jak i do celów badań – i w tym miejscu należy pogratulować Doktorantce i Jej Promotorowi wybrania bardzo ważnego społecznie tematu badawczego, który jest tym bardziej interesujący, że dotyczy porównania zachowań ryzykownych studentów z dwóch państw o odmiennych ustrojach: Polski i Białorusi. W dalszej części rozdziału następuje omówienie różnorodnych czynników składających się na styl życia. W następnym podrozdziale 1.2 przedstawiono – z częstym odwoływaniem się do prawidłowo dobranego piśmiennictwa – definicje z obszaru zachowań ryzykownych. Omówiono istotne pojęcia, jak: „uzależnienie fizyczne”, „uzależnienie psychiczne”, „uzależnienie społeczne”. Ciekawym jest wymienienie szeregu uzależnień, w których żadnej roli nie odgrywają substancje chemiczne, jak np. bigoreksja, fonoholizm, ortoreksja, pracoholizm, seksoholizm, siecioholizm, tanoreksja, tattooning. Ważkie są uwagi

str. 2

Prof. dr hab. med.
Jerzy T. Marcinkowski

dotyczące uzależnienia od Internetu, szczególnie gdy ulcgają mu dzieci i młodzież. Kolejny podrozdział „1.3. Przyczyny rozwoju zachowań ryzykownych młodzieży” jest niezmiernie ważny w projektowaniu działań profilaktycznych; opisano te zagadnienia szeroko z odwoływaniem się do dobrze dobranej literatury. Całość rozdziału 1 należy ocenić jako dobre wprowadzenie do rozprawy doktorskiej.

Rozdział „2. Wybrane konsekwencje zachowań ryzykownych” zaczyna się od rozważań na temat czynników sprzyjających powstawaniu uzależnienia. Omówiono m.in. współwystępowanie różnego typu zachowań określane jako „*zespół (lub syndrom) zachowań problemowych*”. Dalej skoncentrowano się na omawianiu konsekwencji zdrowotnych: palenia tytoniu, uzależnienia od alkoholu wraz z kolejnymi fazami tego uzależnienia, konsumowania narkotyków, leków uzależniających, stosowania lotnych rozpuszczalników, substancji halucynogennych, stymulantów, tzw. dopalaczy. W kolejności omówiono następstwa zdrowotne uzależnienia od Internetu, telefonu komórkowego. Jeden ze szczególnie istotnych problemów to kwestia istnienia związków pomiędzy korzystaniem z telefonów komórkowych a ryzykiem zachorowania na nowotwory. Całość rozdziału 2 zawiera rzetelne przedstawienie konsekwencje różnego rodzaju zachowań ryzykownych.

Kolejny rozdział teoretyczny „3. Społeczny zasięg wybranych zachowań ryzykownych” przedstawia – w oparciu o liczne odwołania do piśmiennictwa naukowego – wyniki badań epidemiologicznych nad różnego rodzaju uzależnieniami. Z przedstawianych danych wyraźnie widać, że problem zachowań ryzykownych narasta. Wskazane jest wyraźniejsze podzielenie treści tego rozdziału na poszczególne jego podrozdziały.

Kolejny krótki i zwięzły rozdział „4. Założenia i cel pracy” warto byłoby przeredagować na klasyczny sposób pisania tego rozdziału: „Zakłada się, w oparciu do prace...” i tutaj odwołać się do piśmiennictwa, „...że” – i tutaj wymienić założenia. W celu głównym pracy, jakim była „...ocena stopnia nasilenia wybranych zachowań ryzykownych w grupie studentów kierunków medycznych z Polski i Białorusi, ze szczególnym uwzględnieniem ryzyka zagrożenia uzależnieniem od telefonu

komórkowego” warto byłoby dodać, że chodziło o porównanie – w obszarze prowadzonych badań – obu krajów: Polski i Białorusi, bo to jest przecież najcenniejszy element tejże rozprawy doktorskiej. Zostało to wprawdzie napisane w 6-tym celu szczegółowym badań („Ocenę, czy istnieją w powyższym różnice pomiędzy studentami z Grodna i z Białegostoku”), ale warto byłoby to podnieść do celu głównego pracy.

Rozdział „5. Materiał i metody” rozpoczyna powołanie się na uzyskane zgody na prowadzenie badań, gdzie szczególnie istotna jest zgoda Komisji Bioetycznej. Pisząc, że badaniami objęto:

„• 338 studentów kierunków medycznych z Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku (Grupa I)” oraz

„• 339 studentów kierunków medycznych Państwowego Uniwersytetu im. Janka Kupały w Grodnie (Grupa II)”

warto byłoby dodać czy byli to wszyscy studenci studiujący na kierunkach medycznych w obu uniwersytetach, a jeżeli nie to ilu ich było w obu badanych grupach i w jaki sposób był przeprowadzony dobór studentów do badań.

Pisząc o autorskim kwestionariuszu ankietowym specjalnie skonstruowanym do badań własnych warto byłoby dodać uwagę już na stronie 50 rozprawy, że znajdują się one w aneksie w podrozdziałach: „14.2. Kwestionariusz ankietowy w języku polskim” i „14.3. Kwestionariusz ankietowy w języku rosyjskim”. Poza tymi uwagami rozdział ten, wraz z opisem analiz statystycznych, został napisany prawidłowo.

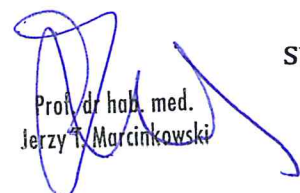
Rozdział „6. Wyniki” jest względnie obszerny i wyróżnia się ładnymi rycinami, z zastosowaniem kolorów, z rzetelnie sporządzonymi tabelami wynikowymi – z podziałem na zbiorowość polską i białoruską – z podaniem wyników analiz statystycznych. Mnogość tabel i rycin unaocznia ogrom pracy doktorantki w ich opracowanie. Szkoda, że poszczególnych tytułów podrozdziałów nie podano w spisie treści, co spowodowałoby większą przejrzystość pracy.

str. 4
Prof. dr hab. med.
Jerzy T. Marcinkowski

Rozdział „**7. Dyskusja**” został napisany poprawnie i rzeczowo, z częstym odwoływaniem się do prawidłowo dobranego piśmiennictwa. Szkoda, że – podobnie jak w poprzednim rozdziale – nie podano poszczególnych tytułów podrozdziałów w spisie treści, co spowodowałoby większą przejrzystość pracy. Zdanie na stronie 141: „Za cel obecnych badań postawiono sobie ocenę stopnia nasilenia wybranych zachowań ryzykownych w grupie studentów z Polski i Białorusi, ze szczególnym uwzględnieniem ryzyka zagrożenia uzależnieniem od telefonu komórkowego” jest zbędne, bo przecież podano to już w celach pracy. Natomiast brakuje wyraźniejszego ukazania istniejącego zróżnicowania wyników badań pomiędzy Polską a Białorusią, także poprzez nazwy podrozdziałów. Jest to wprawdzie ukazane na końcu tego rozdziału, ale – z uwagi także na tytuł rozprawy doktorskiej – winno to być wyraźniej zaznaczone.

Czytając rozdział „**8. Wnioski i postulaty**” zauważa się, że część pierwsza tego rozdziału („Wnioski dotyczące współistnienia zachowań ryzykowanych z uzależnieniem od telefonu komórkowego w badanych grupach”) jak i część druga („Wnioski dotyczące skali zachowań ryzykowanych w badanych grupach”) mają charakter podsumowania wyników badań własnych – i tak warto byłoby je nazwać. Natomiast znajdujący się na końcu tego rozdziału postulat (okrojony o jego fragment wstępny) o treści „Istnieje potrzeba zwiększenia liczby zajęć dotyczących zachowań ryzykownych i skuteczności działań profilaktycznych skierowanych do studentów kierunków medycznych” jest na wysokim stopniu uogólnienia i jest rzeczywistym wnioskiem z badań własnych.

Rozdział „**9. Piśmiennictwo**” zawiera znaczącą liczbę pozycji piśmiennictwa, bo aż 312. Zostały one ułożone według kolejności cytowania w tekście. Pozycje piśmiennictwa zaczerpnięte ze stron internetowych zostały podane prawidłowo – z zaznaczeniem dat i przeglądu. Zwraca uwagę wysoki odsetek piśmiennictwa anglojęzycznego. W odniesieniu do ustaw to należałoby najpierw podać nazwę ustawy a dopiero potem Dziennik Ustaw w którym się one znajdują. Poza tą uwagę konstrukcja tego rozdziału jest poprawna.

Prof. dr hab. med.
Jerzy T. Marcinkowski

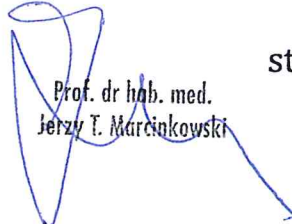
Rozdziałom „**10. Streszczenie w języku polskim**” i „**11. Streszczenie w języku angielskim / Summary**” warto byłoby nadać formę bardziej strukturalną, tzn. zatytułować następująco kolejne części: wstęp, cel główny, cele szczegółowe, materiał i metody, wyniki i wnioski. Brakuje niestety w tych rozdziałach podania tytułu rozprawy, co jest szczególnie istotne w odniesieniu do języka angielskiego. Biblioteki uniwersyteckie zobligowane są przecież do podawania tytułów rozpraw także w języku angielskim. Pożądane byłoby także dodanie słów kluczowych w języku polskim i angielskim.

W rozdziałach „**12. Wykaz tabel**”, „**13. Wykaz rycin**” należałoby dodać strony na których one zostały zamieszczone. Te wykazy również ukazują znaczącą liczbę tabel, których jest w pracy 85, oraz rycin, których jest w pracy 11.

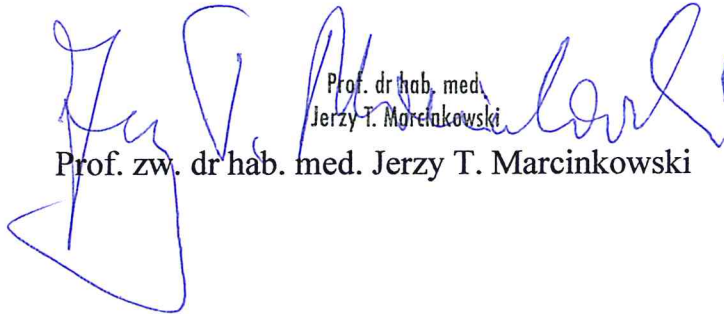
Rozdział „**14. Aneks**” zawiera ładnie od strony graficznej opracowane trzy załączniki: „14.1. Zgoda Komisji Bioetycznej”, „14.2. Kwestionariusz ankietowy w języku polskim” i „14.3. Kwestionariusz ankietowy w języku rosyjskim”.

PODSUMOWANIE I WNIOSEK

Oceniana rozprawa doktorska lek. Agnieszki Kułak-Bejda pt. „Wybrane zachowania ryzykowne studentów Polski i Białorusi” dotyczy bardzo istotnego problemu z obszaru zdrowia publicznego, który narasta, i którego kształtowanie zostało przedstawione w dwóch państwach o różnym ustroju społeczno-politycznym – co jest cenne poznawczo i podnosi wartość pracy. Autorka wykazała się bardzo dobrym opanowaniem warsztatu pracy naukowej – co przejawia się wysoką jakością merytoryczną rozprawy doktorskiej. Ponadto w pracy widać duży mozół doktorantki, przejawiający się tym, że musiała Ona włożyć sporo wysiłku w przeprowadzenie badań własnych. Przy tym, co bardzo istotne, widać wysoką jakość efektu końcowego – bardzo ciekawa i wysoce użyteczna rozprawa doktorska, która spełnia warunki określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późn.

Prof. dr hab. med.
Jerzy T. Marcinkowski

zm.). To wszystko składa się na wysoką ocenę rozprawy doktorskiej i dlatego mam pełne podstawy ku temu, aby występować do Wysokiej Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku o dopuszczenie lekarz Agnieszki Kułak-Bejdy autorki rozprawy doktorskiej pt. „Wybrane zachowania ryzykowne studentów Polski i Białorusi” do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. med.
Jerzy T. Marcinkowski

Prof. zw. dr hab. med. Jerzy T. Marcinkowski